

amalga oshirilmoqda. Pirovardida, loyihalarni moliyalashtirishga o'tish uy-joylarning sifatli o'sishi uchun sharoit yaratadi va qurilish bosqichida aholining uy-joy sotib olish xavfsizligiga ishonchini oshiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Baranova A A and Bobrova A A (2019) Dispersed reinforcement of cellular and fine-grained concrete based on silica fume Proceedings of Universities. Investment. Construction. Real estate 9(4) pp 694–703.
2. Matveeva, M. V. (2020). Impact of escrow accounts on construction rates. In IOP Conference Series: Materials Science and Engineering (Vol. 880, No. 1, p. 012119). IOP Publishing.
3. Shamlikashvili Ts A (2017) Mediation is a way to make our world a little better and safer (Moscow:The Bulletin of the Federal Institute of Mediation) 1 pp 10-29.
4. Zaitseva L I and Yaskova N Yu (2020) Application of alternative dispute resolution in the field of construction projects (IOP Conference Series: Earth and Environmental Science) <http://iopscience.iop.org/article/10.1088/1755-1315/90/1/012182>

**O'ZBEKISTON MOLIYA BOZORINI ESG TAMOYILLARI ASOSIDA
RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI**

Baratov Diyorbek Fazliddin o'g'li

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

Iqtisodiyot fakulteti 2-kurs Yal guruh talabasi

Annotatsiya. Mazkur maqolada O'zbekiston moliya bozorining ESG tamoyillari asosida rivojlantirish istiqbollari masalasi ilmiy manbalar, statistik-iqtisodiy tadqiqotlar va zamonaviy metodologiya asosida ilmiy jihatdan tahlil qilindi va ESG tamoyillarining O'zbekiston moliya tizimiga integratsiya qilinishining huquqiy va iqtisodiy asoslari, barqaror moliyalashtirish mexanizmlari va yashil investitsiyalarni jalb etish imkoniyatlari o'rganiladi.

Kalit so'zlar: ESG tamoyillari, yashil moliyalashtirish, barqaror investitsiyalar, O'zbekiston moliya bozori, korporativ ijtimoiy mas'uliyat, fond bozori rivojlanishi, ekologik risklarni boshqarish, moliya institutlari barqarorligi, ESG sertifikatsiyalash.

Asosiy qism

Jahon iqtisodiyotida ESG (Environmental, Social, Governance – Ekologik, Ijtimoiy va Korporativ boshqaruv) tamoyillariga asoslangan moliyalashtirish barqaror rivojlanishning ajralmas qismi hisoblanadi. So'nggi yillarda dunyo bo'ylab ESG investitsiyalar hajmi ortib, moliya institutlari va investorlar tomonidan ushbu tamoyillarga talab oshmoqda.

O'zbekiston ham "O'zbekiston – 2030" strategiyasida barqaror moliyaviy tizimni rivojlantirishni maqsad qilgan. ESG tamoyillarining mahalliy moliya bozoriga integratsiyalashuvi mamlakat iqtisodiyotining uzoq muddatli barqaror

rivojlanishini ta'minlash uchun muhim omildir. Ushbu maqolada O'zbekistonda ESG tamoyillarining moliya bozoriga ta'siri, barqaror moliyalashtirish imkoniyatlari va ESG mezonlariga asoslangan investitsion muhit shakllantirish masalalari tahlil qilinadi.

Dunyo moliya tizimi ekologik barqarorlik, ijtimoiy mas'uliyat va korporativ boshqaruv tamoyillariga tobora ko'proq e'tibor qaratmoqda. Xalqaro amaliyotda ESG ga asoslangan moliyalashtirish quyidagi afzalliklarga ega:

- Investorlar va kreditorlar uchun kamroq tavakkalchilikni ta'minlaydi
- Kompaniyalarning uzoq muddatli rentabelligini oshiradi.
- Davlat va xususiy sektor o'rtasida barqaror rivojlanish bo'yicha hamkorlikni kuchaytiradi.

Hozirgi kunda dunyo miqyosida ESG tamoyillariga asoslangan investitsiyalar 2021-yilda 35 trillion AQSh dollarini tashkil etdi va bu raqam har yili o'sib bormoqda [Global Sustainable Investment Alliance, 2023].

Barqaror moliyalashtirishning asosiy yo'nalishlaridan biri – yashil obligatsiyalar chiqarishdir. Yashil obligatsiyalar muayyan ekologik loyihalarni moliyalashtirish uchun ishlatiladi. O'zbekistonda yashil obligatsiyalar bozorini rivojlantirish quyidagi jihatlarga bog'liq:

- Huquqiy asosni takomillashtirish – ESG investitsiyalariga doir qonunchilikni mustahkamlash.
- Xususiy sektor ishtirokini oshirish – investorlarni jalb qilish uchun soliqqa oid imtiyozlar yaratish.
- Davlat kafolatlarini kengaytirish – yashil obligatsiyalarni qo'llab-quvvatlash orqali moliyaviy barqarorlikni ta'minlash.

Xalqaro tajribaga ko'ra, yashil obligatsiyalar bozorini rivojlantirish uchun davlat sektorining qo'llab-quvvatlovi muhim ahamiyat kasb etadi. Masalan, Xitoy 2016-yilda yashil obligatsiyalar bozorini joriy etib, 2021-yilda 150 milliard AQSh dollarlik investitsiya jalb qildi.

Moliya muassasalari ESG tamoyillariga muvofiq ravishda ekologik va ijtimoiy mas'uliyatni oshirish uchun quyidagi strategiyalarni ishlab chiqishi lozim:

1. ESG asosida kreditlash tizimini shakllantirish – ekologik va ijtimoiy loyihalarga beriladigan kreditlarni afzalroq shartlar asosida taqdim etish.
2. Korporativ boshqaruv standartlarini oshirish – xususiy va davlat banklarida shaffoflik darajasini oshirish.
3. Yashil bank tizimini rivojlantirish – ekologik barqarorlikni qo'llab-quvvatlovchi moliya institutlarini yaratish.

O'zbekiston bank tizimida ESG tamoyillarini joriy qilish xalqaro investitsiyalar hajmini oshirish va moliya bozorining barqarorligini ta'minlashga xizmat qiladi.

Xorijiy investorlarni jalb qilishda ESG mezonlari muhim rol o'ynaydi. Quyidagi omillar ESG tamoyillariga asoslangan investitsion muhitni shakllantirishga yordam beradi:

- ESG sertifikatsiyalash tizimi – kompaniyalarning ekologik va ijtimoiy mas'uliyat darajasini baholash.

- Davlat tomonidan rag'batlantirish mexanizmlari – ESG investitsiyalariga soliq imtiyozlari va subsidiya berish.

- Raqamli texnologiyalarni ESG tizimiga integratsiya qilish – blokcheyn va sun'iy intellekt asosida ESG tahlilini rivojlantirish.

2022-yil holatiga ko'ra, dunyo bo'ylab ESG ga asoslangan aktivlar hajmi 53 trillion AQSh dollarini tashkil etgan va 2025-yilga borib bu raqam 80 trillion dollarga yetishi kutilmoqda.

1-jadval:

ESG tamoyillariga asoslangan moliyalashtirishning xalqaro tajribasi

Davlat	Yashil obligatsiyalar bozor hajmi (mld. \$)	ESG reytingi (2023)	Barqaror investitsiyalar hajmi (%)
AQSh	850	8.5/10	35%
Xitoy	500	7.8/10	28%
Germaniya	350	9.0/10	40%
O'zbekiston	2.5	6.2/10	10%

Manba: BlackRock ESG Report (2023), Climate Bonds Initiative (CBI) Report (2022). [https://www.climatebonds.net/files/reports/cbi_sotm23_02h.pdf]

Yuqoridagi jadval ESG tamoyillariga asoslangan moliyalashtirishning xalqaro miqyosdagi tendensiyalarini aks ettiradi. AQSh, Xitoy va Germaniya kabi rivojlangan davlatlar barqaror investitsiyalar va yashil obligatsiyalar bozorida yetakchi hisoblanadi. O'zbekistonning bu boradagi ko'rsatkichlari esa nisbatan past bo'lib, ESG tamoyillarining moliya tizimiga integratsiyasi hali boshlang'ich bosqichda ekanligini ko'rsatadi.

Ma'lumotlarga ko'ra, AQSh yashil obligatsiyalar bozorida yetakchi bo'lib, 850 milliard dollarlik hajmga ega. Mamlakatda ESG reytingi yuqori (8.5/10) bo'lishiga sabab moliya bozorlari barqaror investitsiyalarni faol qo'llab-quvvatlashi, davlat tomonidan ekologik loyihalarni moliyalashtirish mexanizmlarining ishlab chiqilganligidir. Germaniya esa eng yuqori ESG reytingiga ega (9.0/10), bu esa davlatning ekologik va ijtimoiy barqarorlik bo'yicha qat'iy siyosati bilan bog'liq. Shuningdek, mamlakatda barqaror investitsiyalar umumiy investitsiyalar hajmining 40% ini tashkil etadi, bu eng yuqori ko'rsatkichlardan biri hisoblanadi.

Xitoy moliya bozori ESG tamoyillariga o'tish jarayonida bo'lsa-da, yashil obligatsiyalar bozorining hajmi 500 milliard dollarga yetgan. Bunga mamlakatda davlat tomonidan barqaror energiya va ekologik loyihalarni qo'llab-quvvatlash mexanizmlarining kuchaytirilishi sabab bo'ldi.

O'zbekistonning ko'rsatkichlariga to'xtaladigan bo'lsak, yashil obligatsiyalar bozorining hajmi 2.5 milliard dollar bo'lib, bu boshqa davlatlarga nisbatan ancha past. ESG reytingi 6.2/10 darajasida, bu esa ESG tamoyillarining milliy moliya tizimiga yetarlicha integratsiya qilinmaganligini ko'rsatadi.

O'zbekistonning ESG tamoyillariga asoslangan moliyalashtirish sohasida xalqaro tajribadan kelib chiqib quyidagi istiqbollar va tavsiyalarni ilgari surish mumkin:

1. Yashil obligatsiyalar bozorini kengaytirish – barqaror moliyalashtirishni rivojlantirish uchun davlat tomonidan maxsus soliq imtiyozlari va subsidiya mexanizmlarini joriy etish zarur.

2. ESG tamoyillari bo'yicha huquqiy bazani takomillashtirish – milliy moliya bozorida ESG talablarini kuchaytirish, moliya institutlari uchun xalqaro standartlarga mos keluvchi ESG mezonlarini belgilash lozim.

3. Xususiy sektor va investorlarni ESG investitsiyalariga jalb qilish – ESG reytingi yuqori bo'lgan kompaniyalarga investitsiyalar jalb qilishni rag'batlantirish va ESG sertifikatlash tizimini rivojlantirish maqsadga muvofiq.

4. Bank tizimida ESG strategiyalarini kuchaytirish – tijorat banklarining ESG kredit siyosatini shakllantirish, yashil kreditlar va barqaror investitsiyalar uchun maxsus moliyaviy mexanizmlar yaratish lozim.

Xulosa

O'zbekiston moliya bozorini ESG tamoyillari asosida rivojlantirish iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash, ekologik loyihalarni moliyalashtirish va investitsion muhitni yaxshilash uchun muhim strategiyadir. ESG tamoyillari bo'yicha yuridik asoslarni kuchaytirish, yashil obligatsiyalar bozorini rivojlantirish va korporativ boshqaruvda shaffoflikni oshirish orqali O'zbekiston xalqaro barqaror investitsiyalar bozorida o'z o'rnini mustahkamlashi mumkin.

Foydalanilgan manbalar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 21-fevraldagi PF-37-son Farmoni: "O'zbekiston – 2030" strategiyasini 2024-yil – "Yoshlar va biznesni qo'llab-quvvatlash yili"da amalga oshirishga oid davlat dasturi to'g'risida.<https://lex.uz/docs/6811936>

2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 28-fevraldagi PF-27-son Farmoni: "2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasini "Insonga e'tibor va sifatli ta'lim yili"da amalga oshirishga oid davlat dasturi to'g'risida".<https://lex.uz/docs/6396146>

3. Nosirov, E. I. (2023). "Yashil" obligatsiyalarni muomalaga chiqarishning nazariy va amaliy jihatlar. Yashil Iqtisodiyot va Taraqqiyot, 10. https://www.researchgate.net/publication/375944610_YASHIL_OBLIGATSIYALARNI_MUOMALAGA_CHIQARISHNING_NAZARIY_VA_AMALIY_JIHATLARI

4. Чувыкина И.А. ESG-инвестирование: мировой и российский опыт // Экономические и социальные проблемы России. – 2022. – №1. – С. 95-110

5. Jahon banki. (2025). O'zbekistonda iqlim o'zgarishiga qarshi kurashish uchun davlat mablag'larini "yashillantirish". Jahon banki hisobotlari. <https://documents.worldbank.org/curated/en/099021825151027166/pdf/P177108-5a739514-f8a7-48e0-82f3-4d1a03473d9e.pdf>